

HITKÖZSÉGI SZEMLE

ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK ÉS INTÉZMÉNYEK ÜGYEINEK HAVI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI: Dr. WEISZBURG GYULA.

— M E G J E L E N I K M I N D E N H Ó E L S E J É N . —

Fordulópont.

Irta: Dr. Weiszburg Gyula.

A hazai zsidóság „egységesítésének“ kérdése, úgy látszik, fordulóponthoz jutott. A határkövet, mely az új irányt jelölni fogja, az egységes autonómia megvalósítása érdekében a február 20-iki országos értekezleten kiküldött vezérőlbizottságnak f. hó 28-án a kormány-nál végbement tisztelgése képezi. Ez ugyanis — és ezt sine ira et studio, minden káröröm és minden sajnálkozás nélkül mondjuk — büszke remények bő aratását semmisithette meg. Az illetékes vallás- és közoktatásügyi miniszter, *gróf Zichy János* ugyanis *Székely Ferenc* udv. tan., a bizottság elnökének beszédére a szokásos udvariasságok és jóakarát nyilvánítása között kijelentette, hogy: *legyenek meggyőződve, hogy a zsidóság sorsa ebben a tekintetben is a zsidóság kezébe van leftve. Amennyiben önök azzal a sullyal, azzal az egységes akarattal fel tudnak és fel akarnak lépni, amely szükséges ily dolog teljes és tökéletes kialakulásához, én leszek az, aki a legnagyobb örömmel fogok e tekintetben segítségükre sietni és autonómiájuk létrejövetelén közreműködni.*

Mit jelent e nyilatkozat? Tisztára azt, hogy a miniszter egységes autonómiára az ez ellen vonakodókat kényszeríteni nem akarja, octroit gyakorolni nem fog. Mi marad e szerint hátra? az, hogy az egységes autonómiára meg legyen „az egységes akarát“, már pedig ki oly vak, hogy a jelen állapotokat szemlélve, annak a hitnek adhatná oda magát, hogy — mondjunk legkevesebbet — 30 éven belül ez az „egységes akarát“ létre tudna jönni? Ki hiheti azt, hogy a hazai orthodoxiában a viszonyok úgy meg fognak változni, hogy a hitközségek forradalomba lépjenek rabbijaik ellen, akik a haladókkal való egységet annyiszor és oly nyomatékosan megtagadták?

Teljesen mellőzzük most azt a szempontot, hogy az egységes autonómia a vallásra, — nem a zsidóságra mint fajra, mint társadalmi

rétegre, mint gazdasági alanyokra, — hanem a vallásos törekvésekre nézve áldásos volna-e, avagy sem, nem nézzük most azt sem, hogy *kettős autonomia, de egy vallásfelekezet* elve mellett — mert mi a vallásfelekezet egységességét vitattuk mindig a kettős autonomia feltevése mellett is — nem volna-e elérhető minden, vagy legalább a legtöbb és legfontosabb előny, melyet a szervezettség nyújt, hisz nem akarjuk itt még egyszer megismételni, amit ez ügyben annyiszor vitattunk, de tisztázni akarjuk a helyzetet, mely a miniszter válasza után beállott. Tehát octroi ki van zárva, „egységes akaratra“, arra, hogy t. i. Frankl Adolf dr. Mezei Mór, Reb Koppl Reich dr. Klein József és Hartstein Szabolcsi keblére boruljon, szintén nincs egyhamar kilátás. Mik eszerint a számunkra fenmaradó lehetőségek? Vagy elhalasztani az autonomia kérdését évtizedekre, vagy, hogy a becsület is meg legyen mentve, egy formula, egy tiltakozás, egy jogfentartás mellett külön kiépíteni a magunk szervezetét és a haladó községeknek így nyújtani azokat az előnyöket, melyek a nagy közösségek egységes munkájában rejlenek. Autonomia zászlaja alatt más irányban haladni nem lehet, de meg a mai ponton sem lehet megmaradni, hisz a mai állapot még a karrikaturánál is rosszabb.

Igaz, volna még egy eshetőség, mely a mai lehetetlen helyzet mellett is nagy haladást volna képes előidézni a viszonyok konszolidációjában, de ez, ami még egy évvel ezelőtt majdnem gyerekjáték lett volna, ma már mázsás nehézségekbe ütközik. Értjük azt az alakulatot, amikor a nagy politikát félretéve, sikerülne a hitközségek szövetségét, egy magyar Gemeindebundot létesíteni, melyben szintén egyesülhetnének az erők és a felekezet érdekében sok jó volna teremthető. De mint épen említők, sajnos, ez most szintén majdnem lehetetlennek látszik, mikor az orthodoxokat az utolsó időben még jobban elidegenítették.

Ha a szabadkai hitközség érdemes elnöke egy évvel ezelőtt a helyett, hogy a lehetetlent akarja lehetővé tenni, megelégedett volna egy kevesebbel: a hitközségek szövetségének megalakításával és kellő előkészületek után ezt az eszmét akarta volna megvalósítani, nem kételkedünk, hogy nagy sikert ért volna el. De hogy nem kevesebbre vállalkozott, mint hogy „a zsidóság egységét helyreállítsa“ és különösen, hogy az ő külön vizeiből, amelyekből kiindult, a hivatalos vizekbe evezett át és hogy végre a béke és az egység szent jelszavával egy nagy háború megindulásának lett okozója, mindaz kétségesse teszi, hogy egy ilyen vállalkozás, ha más oldalról indulna is ki, egyhamar eredménnyel járna-e.

És mégis meg kellene kísérelni, megérdemelné a fáradságot és nincs teljes hijával a kilátásnak. Mert amit az egységes autonómia esetére még a mérsékeltbb orthodox községek is lehetetlennek tartanak, azt t. i., hogy az vallási ügyekre ki ne terjedjen vagy ilyeneket ne érintsen, attól egy községi szövetség keretében, legalább a felvilágosodottabbak, igazán nem tartanának. Mert a szövetség taxative állapítaná meg a teendőket, melyek hatáskörébe tartoznak és praecedensek vannak rá Németországban, hogy e szövetségben orthodox és haladó községek békességesen megférnek, amilyen praecedens egységes autonómiára nézve nincs, sőt talán inkább van az ellenkezőjére.

Az autonómia szurrogatuma a hitközségek szövetsége, teremtsék meg legalább ezt, ha már az autonómiát nem akarják vagy nem tudják létesíteni.

A hajó elindult, de vesztegel.*

Irta: **egy volt rabbi.**

1884-ben, ugy peszach idején, midőn a budapest—pécsi vonal még nem volt, hajón mentem le Paksra, hogy onnan kocsin folytat-sam utamat vágyva-várt célomhoz. A hajó elindult, nyugodtan aludtam el éjjel felé, hiszen reggel Pakson leszek. Fölbredtem, gondoltam, hogy a hajón végzem reggeli imámat, de köd volt előttünk; az idő szerint már kikötni kellett volna, de mi bizony valahol Duna-földvár tájékán vesztegeltünk; a sűrű ködben hajónk nem folytathatta az utját.

Nem egy haladó rabbi jó irányban indítja el hajóját; rakománya a legtisztább szándék, a legnemesebb hév és buzgalom, a leggyöngédebb ragaszkodás az ősi hithez. Elindul a hajó, de egyszerre csak megállásra kényszeríti a községek fojtó, nyirkos köde.

Megáll, tovább nem mehet; vesztegel; a kormányos előre néz, keresi a kivezető utat, de a köd még sűrűbb lesz. Nem oly boldog a község hajójának a kormányosa, mint a hajós, aki rendesen nagy késedelem árán, de összeütközés nélkül bevárhatja a köd szétfoszlását. A községre neheződő ködöt sűrítik az elfogult felekezeti sajtó nyomása, szomszéd községek és az orthodoxyával kacérkodó rabbik elítélő nyilatkozatai és a konzervativizmus köde mögött az idegeit tulfeszítő kormányosra nem a verőfényes nyugodt viziut vár, hanem az u. n. liberális elemek indifferentizmusa és közönye.

* Utolsó előtti számunkban megjelent „A hajó rossz irányban halad„ c. cikkünkre küldte be tisztelt munkatársunk e sorokat, melyek mult számunkból térszüke miatt maradtak ki.

S a vége?

A hajó vagy megfeneklik a zátonyon; a kormányos vagy elveszti egészséges idegzetével együtt energiáját és lesz vagy Benjamin „zeev jitrof“, vagy kiveti rakományát és lesz Jisszáchar: „vajár menuchoh ki tov...“

S mi ennek az oka?

Hazánkban, három-négy vidéki községet kivéve, *modern hitközség nincsen*. A többi bizony liberális más felekezet rovására; a maga felekezetét életében legindifferensebb és legközőnyösb „apikoiresz“ is megköveteli, hogy rabbija, akit fizet, pl. a szefira minden ősdi intézményét megtartsa, úgy, hogy pl. Y dr. képviselőtestületi tag, aki még a jomkipput sem tartja, megbotránkozik, ha a rabbi — chasz vesóloom — nem akarna a szefirában barlanglakó frizurájában uri emberek társaságába elmenni.

Bezzeg gáncsolja az orvos, az ügyvéd, sőt az orthodox hittanár is a kath. egyházat, ha fellép Schell, Ehrhard ellen. „Was sagen Sie zu Ehrhard? -- szölt nekem a váradi orthodox hittanár — és örömében dörzsölgeti tenyerét, hogy az mi mindent tagad. „Was geht Sie Ehrhard an? Was würden Sie sagen, wenn ein Seminarprofessor lehren würde, die steinernen Tafeln widersprechen dem Gesetze des freien Falles?“ Befogta a fülét: „wehgeschrien! wie kann man nur sowas sagen?“ és otthagzott.

Hogy ujjongott 1895-ben „modern“ rabbik plenuma, midőn elítélték egyik leglelkesebb, legönzetlenebb harcosát a modern hazai zsidóságnak, mivel az egyházpolitikai győzelem mámorában ártatlan formában akarta tanubizonyosságát adni annak, hogy a magyar zsidóság van olyan elfogulatlan, mint református testvére.

Nem egy rabbi úgy találta volt, hogy a modern zsidó nő akkor tanul vallástant, ha kitér, hogy „most a zsidó ház nem bátyája többé a gyakorlati vallásosságnak, amidőn a sziv erődjén nem annyira korunk szellemi haladása, mint inkább felekezeti *maradiságunk* egyrészt, másrészt pedig a *kényelem* tulságos szeretete réceket ütött.“ Az u. n. orthodox családban ma is arra nevelik a lányokat, hogy miképen lássa el a kóser háztartást, miképen ülje meg a péntek estét, miképen óvja meg egészségét; de itt is a milieu megváltozásával megváltozik az egyén is és bizony nem egy helyen orthodox szülők vagy rabbik leányai voltak azok, akik harminc-negyven évvel ezelőtt mint ügyvédek, vagy orvosok feleségei megbontották a zsidó társadalom legalább formális kóseriségét.

A modern lányt nem elégti ki a lélek- és vérnélküli formáság.

De bizony zsidó öntudatra ébred, ha megismerkedik a zsidó kultúrával, ha megtanítják arra, miképen és miért becsülje meg felekezete fenséges, mert *tragikus* multját és mellékesen bevezetjük a történeti fejlődés létrehozta egyik-másik szép szertartásba és intézménybe, amilyen pl. a szombat, mint az *üdülés és művelődés* napja, a széderest, mint a *testi és szellemi szabadság megnyilatkozása*, a sebuóth, mint a *civilizáció egyik grandiózus lépcsőzete*, a jomkippur, mint az *önmegismerés és önmegtágadás szimboluma*.

Az egész vonalon — fiuknál s lányoknál egyaránt — kellene elmélyítés a hitben, de legelőször kell sok *modern* hitközség, hogy a modern rabbi biztos révbe vihesse be gazdag rakományu hajóját.

A munkásbiztosítási törvény és a hitközségek.

Irta: Dr. Groszmann Zsigmond.

Közlönyünk II. évf. 1. számában a hitközségi tisztviselők és alkalmazottak jövőjének biztosításáról szólva, felvettem az eszmét, hogy vajjon ezen nagyjelentőségű, de a dolog természeténél fogva ez időszerint csak nehezen megvalósítható kérdés megoldásánál nem jöhet-e segítségünkre az ipari és kereskedelmi alkalmazottak betegség- és balesetbiztosításáról rendelkező 1907. évi XIX-ik törvénycikk? Ugy véltem, hogy e törvénycikk 1. §. 7. pontja, valamint a 3. §. 13. pontja, melyek világosan megmondják, hogy a biztosítási törvény azokra is vonatkozik, kik *vágóhidakon és mészáros üzemekben* vannak alkalmazva, a hitközségi alkalmazottak egy nagy részére is vonatkoztatható, t. i. azokra, akik sochetok, vagy akár valamely más hitközségi tisztség betöltése mellett sochetok is. Az 1. §. 13. pontját pedig, mely szerint e törvény vonatkozik mindazokra, kik *közüintézeteknél* vannak alkalmazva, egyáltalán minden *hitközségi* alkalmazottra véltem vonatkoztathatónak, kinek évi fizetése nem haladja meg az e törvényben megállapított 2400 koronát.

Ha ezen törvényértelmezésem helyesnek bizonyult volna, akkor megtaláltuk volna a módot — a hitközségi alkalmazottak *köteles* biztosítása révén — azoknak jövőjéről csak némileg is gondoskodni.

Közlönyünk körültekintő szerkesztője e lap ugyanazon számában nyomban hangoztatta, hogy fenti törvényt magyarázás nem felel meg a törvény intencióinak. A törvény ugyanis taxative felsorolja mindazon foglalkozásokat, melyeknek alkalmazottai biztosításra kötelezettek s ezek közül — nem minden szándékosság nélkül — hiányzanak az egyházi és hitközségi alkalmazottak. A törvény csupán ipari és kereskedelmi

alkalmazottakról szól és a hitközségi alkalmazottak semmi szín alatt sem magyarázhatók bele a törvénybe. A hitközségi alkalmazottak és tisztviselők biztosításra *nem kötelezettek*.

Az illetékes tényezők azonban egyes felmerülő konkrét esetekben nem látják végleg eldöntöttnek azon kérdést, hogy vajjon a hitközségi alkalmazottakra is vonatkoztatható-e a jelen törvény, avagy sem. Egy legújabban megjelent szakkönyv*) ugyanis feldolgozva a szóban forgó törvény teljes anyagát, több oly elvi jelentőségű döntést hoz, melyekből kiviláglik, hogy a kérdés nincs véglegesen tisztázva. És ha nem is fogadhatjuk el ezen alábbiakban felsorolandó döntések feltétlen helyességét és velük szemben továbbra is ellenkező felfogásban maradunk, még sem lesz érdektelen azokról tudomást szereznünk.

Ezek szerint a törvény 1. §. 2. pontjához a kereskedelemügyi miniszter 98,174/911. szám alatt így dönt: „Izraelita hitközség által fentartott mészárszékekben alkalmazottak betegség és baleset esetére biztosítandók.” (Halász, 10. lap, 2. jegyz.) A miniszteri döntésből nem tűnik ki, hogy a „mészárszékekben alkalmazottak” alatt a rituális funkciót végző sakterek, tehát szorosan vett hitközségi alkalmazottak is értendők? Nyilván ezekre céloz a miniszteri rendelet, mert a tisztán ipari munkát végző egyéb mészárszéki alkalmazottak biztosítására nem kell külön rendelet, még ha a mészárszéket hitközség is tartja fen, miután azt a törvény 1. §. 7. pontja és 3. §. 13. pontja *expressis verbis* meghagyja.

Az 1. §. 16. pontjához az Állami Munkásbiztosítási Hivatal 1910. P. 303. szám alatt ily értelmű döntést akar provokálni: „A hitközségi alkalmazottak biztosításra kötelezettek, mert a hitközség, mint kormányhatóságilag jóváhagyott alapszabállyal működő s közös jótékony s közművelődési célok előmozdítására az állampolgárok egy része által alkotott szervezet — egyletnek minősítették s a törvény 1. §. 16. pontja, ha pedig mint bevett vallásfelekezet országos szervezetének egy része, közintézetnek tekinthető s az 1. §. 13. pontja alapján bírálendő el.” (Halász, 14. lap, 12. jegyz.)

A 10. §-hoz ily döntéseket találunk: „Közintézet alatt csupán az állam, törvényhatóság, vagy község, tehát közjogi személyek által valamely általános közérdekű fél érdekében létesített oly intézmény értendő, melynek vállalkozásszerű jellege nincs.” (Szegedi Tábla 908/P. 1911.) „Ennek megfelelően a hitközségek közintézeti jellege is jogosan vitatható.” (Nagyváradai Tábla 1911. G. 60. — Halász, 45. lap.)

*) *A munkásbiztosítás kézikönyve*. Irta: Halász Aladár ügyvéd, az Országos Pénztár ügyész-titkára. Budapest, 1912.

Tehát azon kérdés, hogy a hitközség közintézet-e s ennek folytán alkalmazottai biztosításra kötelezettek-e vagy sem, a táblai vélemény szerint *vitatható*. Eldöntve nincs. A törvény értelmezése és magyarázása körül tovább folyik a csatározás, egyrészt a munkásbiztosítási pénztárak közt, melyek a hitközségi alkalmazottak biztosítását is követelik — másrészt a hitközségek között, melyek nem engedik, hogy alkalmazottaik e tekintetben ipari és kereskedelmi alkalmazottakként bíráltassanak el. Csak közben meg ne feledkezzenek azokról, akikért harcolnak: a hitközségi alkalmazottakról s azoknak jogos érdekeiről.

Az utiköltség csak a „megválasztottnak“ . . . !

Irta : **Krausz Fülöp** (Besztercebánya.)

Ki nem ismeri ezen ártatlannak látszó kis klauzulát, amely rendszerint a hitközségek által hirdetett pályázatoknak elmaradhatatlan kelléke gyanánt szerényen meghuzódva, a pályázati szöveg befejezését képezi? És mely józan gondolkodásu embernek jogérzéke nem tiltakozik az ellen, hogy erkölcsi testület, aminő egy felekezeti gyülekezet, középkorba illő kicsinyes eszközökkel dolgozzék, amikor arról van szó, hogy a hitközség *küldöttjét* megválassza.

Ha e kis klauzula beszélni tudna, de sok nyomorúságot, megalázódást és lelketlenséget árulna el nekünk, mely ennek nyomán fakad!

Itt is mondhatjuk, „amilyen a kezdet, olyan a vége“. Mesterséges uton és előre megfontolt szándékkal hitközségeink egy része azon van, hogy a hitközségi alkalmazottból már alkalmaztatásától kezdve minden önérzetet kiöljön, hogy így a jármot, amely alá kerül, könnyebben elviselhesse. Ezen eszközöknek egyike azon abuzus is, hogy a próbaelőadásra *meghívott* hitk. alkalmazottnak, csak akkor térítik meg a próbaelőadás alkalmával felmerült költségeket, ha az illető az állást el is nyeri.

Megkíséreltük, hogy ezen elvnek rugóit, amelyhez nemcsak a falusi, hanem városi, sőt ugynevezett nobilis hitközségek is ragaszkodnak, a logikának rendelkezésünkre álló összes lámpásaival megkeressük, de ilyeneket találni ez ideig nem sikerült.

Ismert tény az, hogy egy hitk. sem hirdet pályázatot luxusból, hanem azért, mert valamelyik üresedésben levő állásra alkalmazottat keres. *Tehát a hitközségnek okvetlenül szüksége van az alkalmazandóra, akit keres.*

Nem úgy áll a dolog a pályázók szempontjából.

A hirdetett pályázatokra leginkább olyan egyének pályáznak, kik állásban vannak, de ha lehet ezen állásukat egy jobbal szívesen felcserélik.

Viszont kevés község akad, melynek ideálja az volna, hogy állás nélkül lévő vagy más községből kitessékelt alkalmazottal töltsse be azon állást, melyet hirdet.

Ezek után feltesszük a kérdést: Miért kockáztasson a pályázó mindent, dacára annak, hogy neki állása van, ezzel szemben pedig a hitközség semmit, dacára annak, hogy az alkalmazandót nélkülözni nem tudja?

Sok hitközségi alkalmazottra nézve egy próbautazás valóságos kálvária-járást jelent. Szívdobogva s reményekkel telve fogadja a meghívást és miután a hitk. alkalmazottak legnagyobb része csak tengődik és alig képes a maga és családja részére a napi szükségletet előteremteni, az utazáshoz szükséges költségösszeget kölcsön útján szerzi meg vagy pedig családja szájától vonja meg azt.

Nem ritkán a kandidátus abban az illúzióban ringatja magát, hogy hiszen ha félig-meddig megtetszem, majd csak kapok egy kis utiköltséget és szegény bohó csak annyi pénzt visz magával, amennyiért odáig juthat, ahova meghívták, visszafelé pedig majd megsegít a jó Isten.

Alig pihente ki szegény az ut fáradalmait, nem egy esetben azzal a kellemes hírrel fogadják, hogy miután *egy-két meg nem hívott* próba-kandidáns a községbe érkezett és ezeket is hallani akarják, tehát a funkciót meg kell osztani. Hogy ez a hír egy félig-meddig önérzetes emberre milyen hatással van, ezt csak az ítélheti meg, aki ilyen próbaelőadást már végig „élvezett“. A sorrend legtöbbször a következő: A község a templomba gyülekezik, mindenki ég a kíváncsiságtól, mely folyton nőttön-nő; kezdődik a nagy harc; az egyik le akarja gyűrni a másikat; a gyülekezetben mindenki „szakértő“, az egyiknek a hosszú orru, a másinak a szőke szakállu tetszik jobban; szombat délután már pártok is keletkeznek, mind a három kandidáns pedig azon van, hogy az ő pártját utólréthatetlen művészetéről meggyőzze és a hangulatot maga felé irányítsa. Egy küzdelmekkel eltöltött szombat után végre itt az alkonyat és vele együtt egy súlyos gond: a hazautazáshoz szükséges költségek előteremtése. Az első stáció a sámesz, a befentes, akihez az aggódó kandidátus fordul, kérdezvén, hogy az utiköltséget kitől kapja. Ez a „Gabbaj“-hoz küldi, az utóbbi pedig az elnökhöz utasítja. Az elnök — aki rendszerint igen elfoglalt ur — csak rövid egynehány szóban

arról értesíti a kandidátust, hogy utazzék csak nyugodtan haza, az eredményről majd értesítve lesz. És az utiköltség, elnök uram? Az utiköltség? — válaszol a szigorú elnök ur — hát nem olvasta Ön a pályázatot, *hogy az utiköltség csak a megválasztottnak lesz megterítve?* A kandidátus meghökken, szó nélkül távozik, nehogy az ügyének még jobban ártson, megtapogatja mellénye zsebét, ott találja utolsó reményét, ketyegő vagyunkáját, az óráját, erre majd kap egy kis kölcsönt, amíg övéihez hazakerül.

Aki azt hiszi, hogy ezen és ehhez képest még barbárabb eljárást csak visszamaradt zugközségek követnek, az nagyon is csalódik, mert — ismételjük — előkelő községek sem általják, miszerint pályázataikban az ódiozus klauzulát kiírva hónapokon keresztül, hétről-hétre idegen emberekkel ingyenes diszhangversenyeket rendezzenek, megkritizálván őket tetőtől-talpig, aztán szélnek eresztik anélkül, hogy a bizonytalanra kockáztatott költségeiket visszatérítenék.

De fél munkát végeznénk, ha azon visszásságokat elhallgatnók, miket a hitközségek által az eddig e téren követett eljárás eredményez.

A templom színházzá profánizálódik, amelyben nem imádkoznak, csak élveznek és kritizálnak. A „Seliach-Cibbur“ hivatásának jelentőségét pedig ferde világításba helyezi, mely őt komédiássá degradálja, kit, ha *lejárta* magát, tovább lehet küldeni, amit már annál is érdemesebb megtenni, mert a változatossághoz hozzászoktatott publikum egy bizonyos idő múlva ismét csak ingyenes hangversenyekre, illetve új arcokra vágyik.

E felsorolt visszásságokhoz több kommentárt fűzni talán fölösleges, elég, ha e néhány sorban hitközségi életünknek oly rák-fenéjére mutattunk rá, mely ellen maguknak a hitk. alkalmazottaknak kellene küzdeniök és e végből egy szolidáris eljárásban megállapodniok.

A hitközségek akkor majd csakhamar belátják eljárásuk helytelenségét, melynek sulya alatt sok szegény család károsul és pályázataikban a fenti klauzula helyett a sokkal szebben hangzó végmondat: „*Az utiköltség a próbára meghívottnak meg lesz térítve*“, mihamarabb meg fog jelenni.

Nyári levél komoly dolgokról.

Szerény kis nyárilakásom arasznyi kertjének egyetlen terebélyes fája alatt, melynek gyümölcstelen lombozata csak arra van hivatva, hogy a hétről-hétre váltakozó bérgazdájának délutáni menedékül szolgáljon, ma nem lesz ebédutáni szundikálás. A szomszéd nyaralóba új ven-

dég érkezett. Heptikás, beteg embert hozott a véletlen, kinek hosszas és szüntelen köhögése egyidőre meg fogja zavarni a délutáni pihenő órákat. Ha nehezen tudok is beletörődni e nem várt kellemetlen meglepetésbe, mennél tovább tűnődöm rajta, annál inkább be kell látnom, hogy a betegnek ehhez feltétlenül *joga* van. Általában el kell ismerni, hogy a betegnek vannak bizonyos *jogai*, melyekkel szemben állanak a társadalom *kötelességei*. A testi épségben megtámadott ember legelvitázhatatlanabb joga minden áron és minden eszközzel egészségét visszaszerezni. A társadalomnak pedig legelemibb kötelessége a beteget célja elérésében elősegíteni.

*

Eme, tudom, elavult bölcseségek egy pihenni vágyó, nyugalomában megzavart üdülő vendég pillanatnyi felháborodásának lecsillapítására, igaztalan méltatlankodásának megnyugtatóására születtek ugyan, de egyben okozói annak, hogy az e téren továbbszórt gondolatok olyan eszméket hoztak felszínre, melyeket talán a jótékony-ságban dolgozó „Edisonok“ nagyon ósdiaknak fognak találni, de amelyeknek megvalósítása, ennek dacára, a legmagasztosabb zsidó emberbaráti feladatok közé tartozik.

Beteg emberek ugyan mindig voltak és valószínűleg mindig lesznek is. Tagadhatatlan azonban, hogy a gyógyítás tudománya nagy lépésekben halad előre. Napról-napra újabb találmányok és tudományos felfedezések gazdagítják a módos beteg meggyógyulhatásának reményteljes kilátásait. Akárhány betegségből a kigyógyulás már csak kizárólag pénzkérdés. Az vásárolja meg az egészségét, kinek elegendő tőkéje van hozzá.

De mit csináljon a *szegény* ember, ha megbetegszik? Hogyan, minő eszközökkel szerezze vissza egészségét, melyre csak olyan, vagy még nagyobb szüksége van, mint a gazdagnak?

Amennyire van áttekintésünk a szegényebb elemek beteglétszámáról, azt kell hinnünk, hogy minden szegény beteg gyógykezelteséről és a betegség tartama alatt a sinylődő család ellátásáról való gondoskodás, egy az egész világra kiterjedő segítő mozgalom megindítását teszi szükségessé. Ennek módját és kivitelét valóban a jótékony-ság szakembereire kell bíznom. Én csak a betegápolási jótékony-ság céljaira már rendelkezésre álló eszközök célszerűbb felhasználásával próbálnám a mai állapotokat megjavítani, jobban mondva, erre vonatkozólag eszméket megpendíteni.

A zsidó társadalomnak már a legrégibb idők óta erősen kifejtett érzéke volt az iránt, hogy miként kell a betegséggel sújtott sze-

rencsétleneken segíteni; minden számbavehető hitközségnek volt kis kórháza (hekdes), melyben a szegénysorban élők gyógyításáról és ápolásáról gondoskodott. A zsidó kórházak és gyógyintézetek akkor még kizárólag a szegények részére szolgáltak és szeretetteljes ápolást nyertek benne azok, kiknek nem állott módjukban gyógykezeletésükről maguknak gondoskodni, ápoltatásukat családjuk vagy hozzátartozóik körében elnyerni. Nem ritkán nagyobb áldozatok árán törekedtek azokat megmenteni, akiken még lehetett segíteni és akikkel együtt családokat és nemzedékeket lehetett megóvni a romlástól és pusztulástól. Bár mindenképen csak helyeselhető, hogy a mai irányzat a vaksággal sújtottakat vagy más inkurábilis kór által örök nyomorúságra kárhozottakat szerencsétleneket törekszik biztos helyre internálni, de ez bizonyos tekintetben mégis csak tiszteletreméltó formája az önzésnek, mely által megtisztul az utca a nyomorúság kirakataitól. Azonban nem pótolhatja és nem helyettesítheti ez, a lábra állítható, gyógyítható betegekről való legszélesebbkörű gondoskodást.

Pedig hacsak egy pillantást vetünk a pesti zsidó kórházak statisztikai kimutatásaiba, bizony azt kell tapasztalnunk, hogy az ingyenesen ápolott betegek száma az utolsó években állandóan apadt, mely apadás csak akkor volna örvendetes, ha ugyanilyen arányban csökkent volna a zsidó betegek létszáma is. Igaz ugyan, hogy a betegsegélyző pénztárak ápolási díj megtérítései folytán van az utóbbi években több fizető beteg, de ki merné állítani, hogy nem akadna ezek helyett elég földhöz ragadt szegény ápolásra szoruló, kinek felvétele csak azért lehetetlen, mert szükség van az ápolási díjbevétele. A zsidó kórházakból künnrekedt szegényekre nem vár jobb sors a közkórházakban sem. Nem is szólván arról, hogy közkórházainkban csak nagyon fogyatékosan és redukált számban élvezhetnek rituális ellátást az erre igényt tartó szegény betegjeink, hogy az állami (klinikai) kórházainkra nem is terjed ki az erre hivatott egyletek gondoskodása, mennyi nehézséggel és bajjal jár a közkórházakba való bejutás. Az egész ország nagyon rosszul van tudvalevőleg kórházak tekintetében ellátva s ez az oka annak, hogy a vidéki városokból és falvakból csak úgy özönlik fel az egészségét fokozottabb mértékben megbecsülni tudó szegény zsidó a fővárosba. Miután hiába házalta végig az összes fővárosi köz- és magánkórházakat, gyógyulásának lehetőségét attól várja, hogy mint bejáró beteg látogatja egyik-másik kórház ambulans rendelését. A közkórházak évkönyve az ambulans betegek statisztikájára nem terjedvén ki, nem áll módomban azoknak számát közölnöm, azonban a pesti zsidó hit-

község két kórházában az utolsó évben több mint 45.000 bejáró vette igénybe az ingyenes rendelőt. Hogy ezek közül a vidékiek hol és miből élnek gyógykezelésük egész tartama alatt, azt még eddig alig kutatta valaki.

Bizony, azok a szegények, mint ahogy másként el sem képzelhető, a legnagyobb nélkülözések között, tömeglakásokban és menedékhelyeken tengetik sivár életüket. Gyógykezelésük is illuzoriussá válik azokban a piszkos odúkban és szállásokban, melyek a higiena legelemibb feltételeit is nélkülözik. Nedves pincelakások és „lichthofos“ padlásszobák jutnak legtöbbször osztályrészül, melyeknek levegőjét a csapszékek és pálinkamérések züllött alakjainak alkoholos kigőzölgése teszi még elviselhetetlenebbé. Ott, abban a környezetben vedlenek át lassanként a szegény beteg emberek kéregető koldusokká. Idővel pompásan elsajátítják az alamizsnakérés minden furfangos huncfutságát és a züllés útjára térve nap-nap után a különböző segélyező pénztárak rekeszes ablakai elé adnak egymásnak találkát.

A vidékről felkerült betegek azon kisebb töredékének, melyet a jó szerencse valahogy mégis bejuttatott egyik állami vagy városi közkórházba, sem irigylendő a sorsa a fővárosban. Akárhány közülük részben vagy teljesen gyógyultán elhagyhatná már a kórházat, ha tudná, hogy aztán mit kezdjen, mihez fogjon, hogy jusson haza? Csekély kis pénzecskejét rég elemésztette az utiköltség, a kórházban felmerült mellékiadás, úgy mikor végre akarva, nem akarva a kórházból „kiírják“, kenyér, lakás és utiköltség nélkül az utcá: találja magát. A szegénység tanyái nagyon hasonlítanak egymásra, a züllés útja, csekély eltéréssel egyforma. Az eredmény pedig mindig egy és ugyanaz. Előbb egynehány *földit* kutat ki az üdülő beteg, hogy tőlük kérjen utiköltséget, később már a segélyező pénztárak és jótékony-sági irodákban kéreget, végül meghonosodik itt és házaló koldussá lesz, mert arról győződik meg, hogy a „kórházi cédula“ nagyszerű kenyérkereső forrásnak bizonyul.

Ez röviden a pesti koldusok kórtörténete.

A főváros jövő programjának egyik legközelebb megoldásra kerülő feladatát képezi egy vagy több nagyobb közkórház létesítése. Ezzel együtt természetesen még tömegesebben fognak a vidéki betegek Pestre özönlenni. Legfőbb ideje volna tehát már most gondolni arra, hogy a pesti zsidóságra nézve milyen következményekkel jár majd a betegcikk itt tartózkodása és letelepedése.

Pedig mily egyszerűen lehetne a bajoknak elejét venni. A különböző segélypénztárak anyagi áldozatok nélkül is könnyű szerrel

létesíthetnének egy olyan központi szervezetet, mely úgy a bejáró betegek, mint a bejáró és a kórházat már elhagyni készülő gyógyult betegek hazaküldését intézné. Minden kórház táplál annyi jóindulatot betegei iránt, hogy intéző hivatala útján érintkezésbe lépne az illetékes szervezettel. Tudatná a beteg megérkezését, közölné a beteg bevallásán alapuló anyagi és egyéb körülményeket, mint illetőségét, származását, foglalkozását és betegségének várható időtartamát. Gondos és körültekintő administratio mellett még arra is volna mód, hogy a beteg kórházi tartózkodásának ideje alatt érintkezésbe lépne a tervbe vett szervezet a beteg hozzátartozóival, illetékes zsidó hitközségével és előkészíthetné a talajt arra, hogy amikor a gyógyult beteg a kórházból távozik, *közvetlenül az indóházba* tereltesék, még mielőtt belekóstol a koldulásba. Az ambulans betegek nappali és éjjeli tartózkodásáról való gondoskodás sem igényel palotát. Szegény ügyünk szervezett volta mellett százával volna tudomásunk olyan szobát vagy ágyat olcsó pénzen albérltetbe adó hitsorsosunkról, kinél a beteg gyengéd, figyelmes ellátásban részesülhetne. Nem képzelhető, hogy az irgalmasság erénye teljesen kiveszett volna. Legszegényebbjeinknél fő a legizletesebb husleves a szegény beteg „szomszédasszony” számára. Ezekben a huslevesekben több a gyógyító erő, mint a legdrágább orvosi extraktumban.

*

Köhögő szomszédom elől ma még kitérek. Átengedem neki a teret. Holnap már feltétlenül kipróbált háziszert ajánlok neki és kísérletet teszek valami finom mellpasztillával. Majd ha eláll a szél, egy kis sétát teszünk a közeli fenyvesekben. Utközben, tudom, elfárad. Belémkarol, reám támaszkodik . . .

Joga van hozzá, mert ő szegény, embertársára szoruló *beteg*, én pedig, csupán azért, mert itt a nyár és tulságosan jó dolgom van, ez időszerint nem vagyok más, mint egy tétlen *Nyaraló.*

A hitközségi tisztviselők jogi helyzete és az orthodoxok.

A hitközségi tisztviselők jogi helyzetének és evvel összefüggő egész existenciájának kérdésével végre már konkrétbben is kezdenek foglalkozni az illetékes tényezők, igaz, hogy egyelőre nem minálunk, hanem az orthodoxoknál. Nem vagyunk ugyan oly naivak, hogy azt higgyük, hogy az égbekiáltó sérelmeknek, jogfosztásoknak, koldusbotra juttatásoknak akár az orthodoxoknál is egy-kettőre vége legyen, de

mindenesetre örvendetesnek tartjuk, ha a kérdéssel komolyan foglalkoznak, mert meggyőződésünk szerint ez is olyan kérdés, amely; ha egyszer mozgásba hozatott, nem tér nyugvó állapotba, míg megoldásra nem viszik.

Sajnos, hogy, amint az ügyek állnak, az orth. hitközségek tisztviselőinek mégis előbb van kilátásuk, hogy törekvéseik megvalósuljanak, mint a kongresszusi és statusquo hitközségekének. Mert előbbieknem kell egyéb, minthogy az orth. hitközségek magára a kérdésre nézve megegyezzenek, míg az utóbbiak tovább is áldozatai lesznek az „egység“ utópiájának és várhatják a messiási idők bekövetkezését. Mindenesetre tény, hogy az orth. szervezet a kérdéssel már hivatalosan foglalkozik. Ugyanis az orth. országos képviselőlegutolsó gyűlésén bizottságot küldött ki, hogy a hitközségi tisztviselők jogi viszonyainak rendezésére javaslatot dolgozzon ki. E bizottság nemrég összeülvén, a kérdést tanácskozás tárgyává tette és — mint az Allg. Jüd. Ztg közli — a következő javaslatok tételét határozta el:

1. Metsző próbaalkalmazása legfőlebb 3 évre terjedhet. Ha a hitközség hat hónappal a háromévi lejárát előtt fel nem mond, úgy az alkalmazott véglegessé válik és a metsző mindaddig, míg munkaképes, csak vallási diszkvalifikáció folytán vagy fegyelmi uton mozdítható el.

2. Orth. hitközségben csak az választható meg metszőnek, aki 3 orth. rabbi részéről bizonyítvánnyal bír arról, hogy a metszői szakismeret elsajátítása előtt legalább annyi tudással birt, hogy egy lap talmudot toszafottal megérteni képes, hogy továbbá előélete szigoruan vallásos volt. A metszői szakot legalább egy éven át kellett tanulnia, amit az orth. rabbi, ki a képesítő bizonyítványt (Kabbalah) adja, bizonyítani tartozik.

3. Vallási tekintetben a metszőnek fölöttes hatósága kizárólag a rabbija. Ha ez rabbinátusa területére a metszőre iszurt (tilalmat) mond, úgy a hitközség e területen nem vághat. Ha a metsző azonban e tilalmat a vallástörvény szempontából indokolatlannak tartja, ez ellen óvást emelhet. Ez esetben a rabbi lehető rövid idő alatt két idegen rabbit tartozik választani, kik sem vele, sem egymás közt nem állnak rokonságban, ezek az iszurt kimondó rabbival együtt beth-dinné (bíróssággá) alakulnak, amely a metsző meghallgatása után az iszurt vagy megerősíti, vagy hatályon kívül helyezi. Ez ítéletet nem kell megindokolni, hanem tartalmaznia kell annak megállapítását, hogy az iszur megerősítése a metsző vallásellenes cselekedete, avagy fizikai képességének hiánya miatt történt-e. Az ítélet ellen nincs felebbezésnek helye.

Ha a metsző a kompetens rabbija részéről kimondott iszur ellen óvást emel, a hitközség őt minden anyagi jogaiban megtartani köteles, nevezetesen fixumát tovább is rendesen kiadni; azon naptól fogva azonban, amikor a diszkvalifikáció vallási okokból lett megerősítve, a metsző minden joga hitközségével szemben megszűnt.

Ha az iszur azonban fizikai hiányok miatt lesz megerősítve, úgy a metszőnek hitközségével szemben azon igénye marad fenn, mely munkaképtelenség esetén megilleti. A vallási okokból beálló jogvesztesség akkor is teljes lesz, ha a metsző a hitközségnél más minőségben működik is.

4. Hitoktatók és melamedek 3 év után szintén véglegesen alkalmazottakká válnak, amennyiben a hitközség őket fegyelmi ítélet nélkül, mindaddig, míg munkabírók, el nem bocsáthatja. Ha azonban a rabbi, a hitoktató, melamed vagy kántor ellen, aki — különben a 3 év után felmondás nélkül sem válik véglegessé, — vallási okokból vagy hanyag kötelelességteljesítés miatt kifogást emel, azok a szolgálatból elbocsátandók.

A bizottság aztán megvitatta a módozatokat, amelyek után az alkalmazottak nyugdíjjal való ellátása lehetséges lenne és különösen két lehetőség körül folyt a vita. Az egyik volna az alkalmazottak biztosítása, a másik egy nyugdíjalap létesítése egy országos gabellapótlék révén. A bizottság határozata akkép hangzik, hogy „az országos gabellapótlék kötelező voltára nézve kompetens helyen beszerzendő információk után, az orsz. képviselő elé mind a két módozat terjesztendő.” Mindenesetre azonban a nyugdíjszabályzat az alkalmazottak jogviszonyait megállapító szabályzattal egyszerre terjesztendő a miniszterium elé megerősítés végett.“

E javaslatok azonban több pontban hívják ki a kritikát. Mindekenélőtt érthetetlen, miért nem jutnak a definitivumhoz a kántorok? Hisz ezek épúgy szolgálják a hitközséget és a zsidóságot, mint a metszők, a melamedek. Az, hogy számuk (az orthodox hitközségekben) csekély és agitációt nem fejtenek ki, mint a metszők, csak nem lehet ok arra, hogy a véglegesség jogától megfosztassanak. Aztán nagyon muszkaizü az a határozat, hogy ha a rabbi, a hitoktató, kántor vagy melamed ellen vallási okokból, de akárcsak hanyag kötelelességteljesítés miatt is *kifogást* emel, azok minden vizsgálat és eljárás nélkül a szolgálatból elbocsátandók. De a legsúlyosabb kifogás alá esik a javaslat azon pontja, mely a bíróság megválasztását állapítja meg azon esetre, ha a metsző a rabbi iszurja ellen felszólamlással él. Ekkor ugyanis a rabbi választ maga mellé még két rabbist és ők

hármán döntenek mint felebbviteli bíróság. Hát ez bizony modern műveltségű ember előtt a bírói intézmény arculcsapását jelenti, mert azt senki sem tekintheti pártatlan bíróságnak, melyet az esetleg igazságtalanul ítélő bíró maga választ, mikor pláne ő maga, még egyszer ítél, mint felebbviteli bíró is. De a rabbi tekintélyére nézve is rendkívül veszélyes, mert mindig lesznek, kik az így összeállított bíróság ítéletét a rabbi kedve szerint eredettnak fogják tartani még akkor is, mikor a rabbinak tényleg igaza van. Pedig ez abszurd intézkedést még a Sulchan Aruchval sem menthetik, mert a S. A. sehol sem mondja, hogy beth-dint úgy kell összeállítani, ahogy a javaslat tervezi. Nem is hisszük, hogy a metszők ebbe belenyugodjanak és így az sem lehetetlen, hogy a világ olyasmit fog látni, amiről a munkásmozgalmak története még eddig nem tudott megemlékezni: egy veritabilis metszősztrájkot

A legujabb vallásbölcseleti kísérlet.

Irta: **Dr. Richtmann Mózes.**

Az általános vallástudomány célul tűzte ki magának a vallás fokainak s megjelenési formáinak kutatását és hosszas, minden földrészben eszközölt adatgyűjtés alapján kimondhatta, hogy ahol ember van, ott vallás is található. Lényegében véve igaza van tehát Maleachi prófétának: „napkelettől napnyugatig nagy az én nevem e népek között.” Vallás alatt ilyen tág értelemben csak az a törekvés értendő, amikor az emberi kedély összefüggést keres azzal, akit a jelenségek világán túl sejt, érez vagy tud. A vallási fokozat nem lehet ennek következtében független attól a felfogástól, mely a jelenségek külső világáról uralkodik bizonyos korban, hanem szoros összefüggésben van vele. Ezen a tényen alapszik a materialisták gunyos kijelentése, hogy az ember saját képmására teremte az Istent. A tudás fokától fog függni a vallás hatása az életre, az életmódra, a tevékenységre és így az emberiség vallási életének küzdelmeit a vallás, tudás, erkölcs közötti összefüggés jelzi. Mind a három elidegeníthetetlen tulajdona az emberi léleknek. S ha egyideig diadalmaskodni látszik olyan irányzat, amely a vallásnak semmiféle igazságtartalmát elismerni nem akarja s túlhaladott álláspontnak tartja, mely idők multán el fog tűnni az emberiség értelmi s érzelmi világából: a vallás utáni vágyakodás mégis ujult erővel feltámad. Látjuk ezt a mi napjainkban is. Még nem forrott ki egészen a monizmus rendszere, mely szerint minden öröktől fogva van, minden az anyagból keletkezett, az ember nemcsak testileg, hanem szellemileg

is csak így magyarázható, de már érzik, hogy semmi megnyugtatót nem foglal magában annak a megállapítása: „semmit sem lehet tudni s minden meg van engedve“, a lélek szárazságából áhitoznak a vallás után. „Keresik az Istent.“

E „keresők“ között Németországban kiváló szerepet játszik *Eucken* Rudolf egyetemi tanár Jenában. Több munkájában keresi azt a vallást, melyet a mai természettudomány alapigazságainak elfogadása mellett vallhat az ember. Mert, hogy erre szükség van, érzi magában, amikor tudatára jut, hogy a realitásra irányított figyelme megfosztotta a lélek harmonijától, hogy munkájának rabszolgája, hogy tudása ingatag alapokon nyugszik, mert ami ma igazságszámba megy, holnap téves felfogássá lesz. De viszont az megdönthetetlen igazságnak látszik, hogy a mi földünknek elenyésző parányi szerepe van a mindenségben, amelyben örök törvények uralkodnak s így teremtő Istenről, vagy mint ő mondja „kosmikus“ isteneszmékről nem lehet szó; épügy nem, mint a lélek halhatatlanságáról, amelyet a tudománynak az ember keletkezéséről s a természetben elfoglalt helyéről szóló tanítások kizárnak. De az emberben mégis olthatatlan a vágy az állatiasságon felül emelkedni, mert érzi, hogy minden erkölcsi és szellemi egy ismeretlen erő által van beléje oltva. A szép, a jó, az áhitatos utáni törekvés függetlennek látszik tőlünk lenni. E szellemi s lelki kincsekért egyesek életüket adták oda s így ezeknek bennünk való megnyilatkozását nem lehet csak egyszerűen a célszerűségből magyarázni. Miáltal kerültek tehát belénk? Egy nagy egységes erő által, mely bennünk van s mégis a jelenségek világán túl. Ha az ember ennek tudatára jut, az élet új célt kap. Ez az erő az isteni, ez az erő az Isten, a szellemisten. E szellemisten fogalmából ered a szellemvallás. A belső, szellemi élettel szemben áll a jelenségek, az érzékek világa. Ez a külső és belső világ állandó ellentétben van egymással s e harc teszi a szellemvallás lényegét, mely tehát abból áll: a külső világot a szellemisten szolgálatába állítani. E hit mellett nincs kosmikus pogány elem, nincs tulvilági rettegés s minden, ami a tudománnyal ellentétben áll. Eucken a kereszténység lényegét alkalmasnak tartja, hogy a szellemvallásra nevelje az embert.

A zsidó vallásbölcseletnek mindig az volt a törekvése, hogy a kor nagy eszméivel kapcsolatban megállapítsa a zsidó vallás igazságát. Így támadtak gondolkodók, akik Plato, Aristoteles, Avicenna, Averroes, Spinoza, Kant, Hegel tanaiból belekapcsolták a zsidó vallás fogalmkörét. A legújabb korban a német protestáns theologiai mozgalmak idéztek elő olyan törekvéseket, amelyek vallásunk erkölcsi tartalmát

tekintve fejtegették. E törekvések szolgálatába szegődik dr. Ziegler Ignác új könyvével: „A szellemvallás és a zsidó vallás törvényei“ (*Die Geistesreligion und das jüdische Religionsgesetz*, Berlin, 1912.), melyben a zsidóság számára is kéri ugyanazt a helyet, amelyet Eucken a szellemvallásra való nevelésben a kereszténységnek kijelöl. A zsidóságnak azon tagjait, akik a szellemvallás híveinek táborába szegődnek, meg lehet tartani a zsidóság számára, ha bebizonyítjuk, hogy a zsidó vallás elméleti s gyakorlati részében az erkölcsi tartalom a döntő. A zsidóság legjellemzőbb sajátossága: a vallástörvényi rész, de ennek értelmében és a törvények megtartása erkölcsi célzatukban rejlik, hogy tehát a halachában is a legfontosabb az etika, azt akarja bizonyítani a könyv nagy része, melyben nincs említés téve az áldott emlékü Bloch Mózes rabbi hasonló tartalmu munkájáról. (Az etika a halachában, Budapest, 1886.) Ha egymás mellé állítjuk a hagyományos irodalomban előforduló Istenről szóló kijelentéseket, láthatjuk, hogy az isteni tulajdonságok lényegét az irgalomban, az igazságban találják s csak nagyon csekély az olynemű kijelentések száma, amilyenek: „Isten megtartja a szombatot“, a tefilin törvényét (amit egyébiránt sohasem vettek szószertint). A talmudban gyakran van szó oly kísérletekről, amelyekkel a tóra lényegét pár szóban akarják kifejezni. Hillel abban találta a tóra lényegét: „amit magadnak nem kívánsz, azt ne tedd másnak“, Akiba abban: „szeresd felebarátodat, mint tenmagadat“, Ben Azaj pedig az emberiség egységét hirdető bibliai versben (I. Mózes 5, fej. 1. vers.) Amint láthatjuk, csupa erkölcsi tanítás kiváló farizeusok szájából. Hamis frázis a keresztény theologusok műveiben tehát az, amely a farizeusok gőgösségéről szól, hogy ezzel szemben kiemeljék Jézus alázatosságát. A talmudban épen azt látjuk, hogy az erények sorozatában az első helyet a szerénység foglalja el. Mivel a hagyomány korszakában könyv nélkül tanultak mindent, az emlékezet könnyítésére a legfontosabb erényeket és bűnöket csoportba állították össze, de ezekben az erkölcsi tartalom uralkodó. Természetesen a tefilin, a mezuzá, a szombat, a rituális kézmosás fontosságáról is olvasunk, de sokkal kisebb mértékben. S mert az egész hagyományos irodalmon keresztül vonul a felfogás, hogy a tóra és a szertartások a rossz hajlam legyőzésére s a jóindulat győzelmének elősegítésére szolgálnak, láthatjuk, hogy a vallástörvény nem cél, hanem eszköz az erkölcsre. A szellemvallás szempontjából ezt úgy lehet kifejezni, hogy a vallástörvény célja az embert a külvilág elleni harcban segíteni. Így magyarázható az a kijelentés a talmudban, hogy a messiási időben a vallástörvény érvényét veszti, valamint a misztikusok azon

tanítása, hogy nincs szüksége az olyan embernek a vallástörvényekre, aki legyőzte magában a jecer horá-t, a rossz hajlamot. Az is általános követelmény, amelyet a hagyományos irodalom hangoztat, hogy a törvényt meg kell tartani a jó iránti szeretetből, a tulvilági büntetésre s jutalomra való tekintet nélkül. Elesik tehát az ismert kifogás a vallás ellen, hogy az erkölcsi ténykedés tisztaságát elhomályosítja benne a tulvilágra való tekintet. A szellemvallás a külvilág elleni harcában hatalmas segítőtársat kap a törvények fegyelmező erejében, mert az emberi szellem mindig az eszmék anyagítására (Materialisierung), látható alakban s látható intézményekkel való kifejezésére törekszik. A szellemvallás a maga eszméit közel akarja majd hozni hiveinek lelkületéhez, az anyagításra fog szorulni. Igaz ugyan, hogy némely törvénytől, mint az étkezésnél, a szombat, a peszach halacháinál szükség volna az egyszerűsítésre, mert a sok részletezés mellett elvész a bensőség s az áhitat, de a műveltebb lelkületének tekintettel kell lenni a kevésbbé finom érzésekre, akiknek kedélyvilágával e részletek szorosan össze vannak nőve s erkölcsösségük állományához tartoznak. Hasonlítsunk csak össze két egyforma alacsony kulturfokon álló egyént, akik közül az egyik a vallástörvény szerint él, a másik nem, látni fogjuk, mit jelent az erkölcs, azaz a szellemvallás szempontjából a vallástörvény fegyelmező ereje. A szellemvallás legfontosabb eszmecsoportjára: a jó győzelmében vetett hitre, az élvezetben való mérsékletre, a felebaráti szeretetre a zsidó embert legbiztosabban a vallástörvény megtartása neveli.

Midőn a zsidó vallásbölcselek bekapcsolták gondolataikat egy idegen gondolkodó rendszerébe, akkor ez utóbbi általánosan elismert volt s a tanultabbak világfelfogásához tartozott. Ha pedig bebizonyítjuk, hogy Eucken szellemvallása szempontjából a zsidóság milyen elsőrangú erkölcsi tényező, akkor az első kérdés az, vajon olyan meggyőzőek-e Eucken gondolatai, hogy a művelt zsidóságot tömegesen meg fogják hódítani s így szükséges azoknak a zsidó vallással való összhangzásba hozatala? Nagyon kétséges s egyáltalában nem valószínű. Ziegler szerint a zsidó intellektuellerk azért vallástalanok, mert a monizmusnak hódolnak. Ha ez igaz, akkor nekik semmi érzékük sem lesz ahoz, hogy az erkölcsi és a szellemi életet megindító erőt imádják s tegyenek meg istenné, mert a mindenttudó monizmus szerint az összes lelki funkciók anyagregzések s az erkölcs forrása a társadalmi szükségesség s célszerűség.

Eucken abból indul ki, hogy a teremő Isten eszméje véglegesen meg van döntve. De, ha Häckel dogmáit nem valljuk, hanem bevalljuk,

hogy a lét lényegéről sejtelmünk sincs, nevetségesnek fogjuk találni, hogy az isteneszmében a kosmikus elem gondolkodásunkkal össze nem egyeztethető. Istenteremtő működését legfeljebb időbelileg kitoljuk s közvetítő okok sorozatával kibővítjük. A szellemvallás szerint a tulvilági hit teljes ellentétben van a tudománnyal. Ez lehet igaz annak a szempontjából, aki más realitást nem akar elismerni, mint azt, amelyet érzékeinkkel észlelhetünk. De ha a szellemvallás belső életünkre, lelki világunk különvalóságára döntő oknak azt hozza fel, hogy ennek megérzése ellenállhatatlanul s letagadhatatlanul van belénk oltva, akkor bátran mondhatjuk, hogy a halhatatlanság érzése ép oly mélyen van meg bennünk. S hogy e hit mellett sokkal mélyebb tartalma van életünknek, mintha a szellemi erőt istenítjük, az kétségen felül áll. S hogy e hit mellett nem rettegés tölti el az embert, hanem lelki öröm, az is bizonyos. Az az ideális buddhizmus, melyet a szellemvallás hirdet, amidőn a külső és belső világ között kérlelhetetlen harcot konstruál, amelyben a külvilághoz való akaratot le kell győzni, nem nyújt nagyobb megnyugvást, mint az állítólagos tulvilági rettegés, amelyről Eucken beszél.

Ezek után nem valószínű, hogy Eucken eszméi hódítani fognak a művelt zsidóság között. Csupán ezért nem kellett volna Zieglernek bizonyítani, hogy vallástörvényünk, belső világunk nemesítésének szolgálatába áll. De nagy érdeme, hogy bátran szembeszáll azzal a babonának is beillő frázissal, hogy a prófétai zsidóság tanításainak hirdetésével vallásossá fogjuk tehetni azt a nemzedéket, amely a monizmust vallja életfelfogásnak. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy ez jámbor önámítás. A zsidó intelligencia vallástalanságának sok oka van, de a legfontosabb mindenesetre az, hogy a keresztény értelmiség sem vallásosabb. Ha az utóbbiban az ideális és vallásosabb életfelfogás uralkodóvá lesz, úgy ez hatni fog az előbbire is, a kérdés csak az, vajjon ezután „zsidó” vallásosság lesz-e, vagy pedig valamilyen jellegzetességnélküli áhitatos hangulat. A való élettel számolva, ne annyira azt kérdezzük, miképen tehetjük vallásossá a zsidóság művelt részét, hanem inkább azt: hogyan tarthatjuk meg a nem vallásos érzésű intelligenciát zsidónak, még világosabban: milyennek kell lenni a zsidó nevelésnek, hogy a metafizikai kérdésektől független legyen a zsidósághoz való tartozása. Ziegler érzi, hogy ezt a zsidóságot csak valami sajátosság adhatja s kimondja dicséretes nyíltsággal: a vallástörvény előírásainak megtartása ha nem is mint kinyilatkoztatott isteni akarat, hanem, mint az erkölcsi életre vezető eszköz. De elfelejti, hogy a vallástalan szerint ilyen eszközökre csak a műveletlennek van szüksége

s mivel az erkölcs valami általános szokás, nincs semmi értelme, hogy bizonyos csoport körében különleges eszközökkel igyekezzenek élni az érvényesítéseért. Sokkal helyesebb, ha a reálításhoz szoktatott s mást el nem fogadó embernek a mi reálitásunkat, önmagunkat, mint reálítást állítjuk oda: a zsidó fajt. Ahol erős fajérzést sem tudunk nevelni, ott hiába minden. De maga a fajérzés nem elegendő. Klasszikusan ezt úgy fejezi ki Zollschan: „Jede Gesinnung, die nicht mit mechanischer Betätigung verbunden ist, ist ein Fluidum.“ (Das Rassenproblem, II. kiadás, 491 lap.) Köztudattá kell tenni, hogy fajunk fenntartásához szükségesek a vallástörvény előírásai, hogy az ünnepi szertartások s az étkezési törvények nélkül elpusztult volna a zsidóság s hogy borzasztóan nevetséges, hogy, ha némely „jó“ zsidó holnap kitérne, nem kellene a mai életmódján semmit sem változtatni. Ezt már a XVIII. század végén brutális nyíltsággal fejezte ki Friedländer Dávid, amikor megírta ismert levelét Teller préposthoz, hogy engedjék el nekik a szentháromság tanát s akkor nagyszámu elvtársai készek felvenni a keresztséget, mivel a vallás szertartásait ugysem tartják. (Az utóbbiak az utóbbi körülményből kiindulva feltétel nélkül adták meg magukat.) Miután annyiszor hallottuk a szertartások lebecsülését az erkölcs nevében, jól esik olvasnunk Ziegler könyvében: „a szellemvallás a külvilág elleni harcát annál jobban vivhatja meg, minél többet foglal le a maga számára a mindennapi életből“ vagy azt: „a szeretet és a megszokás megadják a törvénynek a nevelő hatását.“ A könyv épen ezért irodalmunk számára nem annyira vallásbölcseleti, mint inkább erkölcsi nyereség, mert hozzájárul a modern zsidóság egyik hazugságának kellő megvilágításához. Uton-utfélen hangsúlyozzák, hogy a zsidóságban dogma nincs, fő a gyakorlat, de másrészt fölöslegesnek tartják a vallás gyakorlását. Meg kell szünni azon kép-mutatásnak, amelynek értelmében „jó“ zsidó alatt rendesen azt kell érteni, aki nem tart a vallástörvényből semmit s el kell jönni az igazabb, őszintébb felfogás korának, amikor a jó zsidó kritériuma a vallásos életmód lesz, amely találhatja alapját akár a kinyilatkoztatás hitében, akár az erkölcsi törvényben, akár a fajmegőrzés érzetében, de a fő, hogy meglegyen. Hogy a zsidóság megcsontosodásából a mai kulturviszonyok mellett nem kell félnünk, az természetes. Ez nem orthodox, nem liberális, nem cionista, hanem zsidó álláspont. Ziegler könyve sem sorolható egyikhez sem, de azt mondhatjuk, hogy zsidó szívvvel van megírva.

Hitközségi intézkedések a luxus ellen.

A hitközségek vezetői az elmúlt századokban nemcsak az adók pontos behajtásával és azok felső helyen való beszolgáltatásával törődtek. A rabbitestülettel egyetemben a hívők életének minden mozzanatára terjedt ki figyelmük. Tudták és érezték, hogy baj esetén a felelősség őket terheli elsősorban és azért minden tőlük telhető módon utját akarták állani minden eshetőségnek. Sokszor tapasztalták, hogy a ghetton kívül lakó tömeg, mely fanatikus gyűlölettel viseltetik a ghetto lakói iránt, igen könnyen uszitható a zsidókra, hiszen ők is hallották azokat a legendákat, melyek a zsidók vagyonáról keringtek, tudták azt is, hogy az egyes egyénnek esetleges eltévelyedését az egész közösség rovására szeretik irni és épen ezért minden eszközt megragadtak arra, hogy a ghetto lakosságát neveljék. Ezért tesznek oly intézkedéseket, melyek a népet egyrészt egyszerűségekre neveljék, másrészt pedig megakadályozzák, hogy a tömeg és a hatalom irigységét provokálják. Így keletkeznek a különböző századok folyamán ama *tekánák*, melyek a hitközség kebelében lakó egyénnek és családjának *belső* életével foglalkoznak. Tehát nem csupán a *vallási* életre terjed ki figyelmük, éber őrei a *társadalmi* életnek is.

Különböző időkből ismerünk statutumokat, melyek a különböző országokban a zsidóság társadalmi életét szabályozzák. Folyóiratunk első évfolyamának első számában ismertettük egy *hazai* hitközség ilyen statutumát, most pedig a legnagyobb ilyenrendű külföldi szabállyal akarjuk olvasóinkat megismertetni, mely ezen a téren tipikusnak mondható.

1690—97-ig a *metzi* hitközség előljárói egy tizenkét tagból álló bizottságot bízta meg avval, hogy a hitközségben elharapódzott luxus ellen foglaljanak állást. Ezen bizottság a következő határozatot hozta, mely érdekes fényt derít a hitközségek akkori *belső* életére. Nem szabad a nőknek hétköznapon gyűrűt viselni, szombaton és ünnepen legföljebb *négy* gyűrűt viselhetnek az asszonyok. Kivételt képeznek a komaasszonyok circumcisio alkalmával, továbbá a gyermekágyas nők, a menyasszony vezetői és a fiatal asszonyok házasságuk első szombatján. Senki sem hordhat *gyémántos* ékszert; még *hamis* kövekkel diszitett sem szabad hordani. Aranyövet, láncot csak menyasszony hordhat az első szombaton. Arannyal és ezüsttel himzett fátyol hordása tilos. A lakodalom előtti szombaton és a lakodalmon csakis az illető család tagjai jelenhetnek meg ilyen nemű fátyolokban, gyönggyel kirakott fátyolt csakis *bármicvának* anyja hordhat fia

bármicvája alkalmával. Magas frizura és gyöngyökkel kirakott betét csak a menyasszonyt illeti az első szombaton, de a ghetto falain kívül senkinek sem szabad így megjelennie. Ha ilyen alkalmakkor a fennevezett nők ily módon ékeskednek, nem szabad nekik a kapuk előtt ülni, vagy az ablakoknál sokáig mutatkozniuk, nehogy a ghettóban megforduló nem zsidók figyelmét provokálják. Divatos frizura hordása szigorúan tilos. Nem szabad selyem vagy másnemű szallagokat hordani, csak a nyakat szabad fekete szallaggal ékesíteni. A kereskedők panaszkodnak, hogy a zsidó asszonyoknak egyik szövet sem elég finom és jó, ezért megtiltják szigorúan ezüst és aranykelmék viselését. A jámbor zsidó nőnek *négy* ruha elegendő, egy hétköznapra, egy félünnepre, egy szombatra és egy ünnepekre. Másszínű cipőt mint feketét vagy fehéret senkisé is hordhat.

De a házban sem szabad luxust kifejteni. Ünnepeles alkalmakkor csak *hat* darab ezüst edény állhat az asztalon. Három zenésznél több nem játszhat, lakodalmaknál azonban quartett szolgálata igénybe vehető. Az utcán zenével csak lakodalom alkalmával szabad felvonulni, ép úgy az eljegyzést követő és az esküvő előtti szombaton. Minden nő kivétel nélkül a zsinagógában csak köpenyben jelenhetik meg, mert nem hivalkodás helye az. Csak fiatal nő házasságának első hónapjában jelenhetik meg köpeny nélkül. A férfiaknak nem szabad hosszú parókát viselniük. Akik ezen tilalmak egyikét is megszegik, egy-egy aranyat tartoznak fizetni büntetés fejében. A tórafelolvasás után hétfőn és csütörtökön áldás mondatik a gyülekezetre, de a *misebérádból* kimaradnak az intézkedések ellen vétőknek nevei.

Az 1692-ik évben szigorították ezen statutumot. Megtiltották a hölgyeknek azt, hogy a ghettón kívül *nem zsidóknál* rendeljenek arannyal himzett fátyolokat, mert evvel provokálják a lakosságot. Aki netalán megrendelt ilyen fátyolt, az megrendelésért 20 tallér büntetés terhe mellett vonja vissza; míg a fentemlített családi ünnepeken résztvevőknek is megtiltják az ilyen fátyol viselését.

Az 1694. évben újból revízió alá vették a bizottság végzéseit. Kimondták, hogy minden nő betöltött tizenötödik életéve után csak köpenyben és fátyolban jelenhetik meg a zsinagógában. A viselhető gyűrűk számát is újból meghatározták: szombaton viselhet a nő három gyűrűt; ünnepeken négyet, de ezek közül csak egy lehet széles; családi, vallásos szertartások alkalmával négy gyűrű közül kettő lehet széles, de mindegyik gyémánt nélkül. A férfiaknak nem szabad struccotlat viselniük kalapjaikon. Csak a hitközségi elnök és a községi orvos viselhetnek hosszú parókát. Érdekes módon meg is állapítja a

statutum az ünnepélyekre meghívható vendégek számát. Körülmetélést követő lakomához az előjáráságon, főrabbin és rokonságon kívül 10 férfiut és két szegény embert lehet meghívni; a körülmetélés utáni harmadik napon is tartottak kisebb lakomát, amelyre öt férfiu és egy szegény invitálható. Esküvői lakomához a hivatalos személyeken kívül husz férfiu, husz nő és négy szegény hívható. Aki nem kapott meghívót az esküvői lakomához, az az esküvőt követő táncon sem vehet részt.

1697-ben úgy módosult a statutum, hogy megállapították azt, meddig járhat a fiatal asszony fátyol nélkül. Jellemző erre, hogy milyen korán házасították ki leányukat, mert a rendelet értelmében 12, 13 és 14 éves fiatal asszonykák egy évig járhatnak fátyol nélkül, 15 évesek pedig három hónapig. A nászajándék nagyságát is megállapítja a rendelkezés. Kétezer tallér hozománynál a vőlegény ajándékának értéke nem haladhatja meg ez összegnek négy százalékát, a menyasszonyé pedig a két százalékot.

Érdekes fényt derítenek ezen adatok a zsidók belső életére. Sokat átvettek a polgári körökben divó szokásokból, csak hogy mig amazok bizonyos kasztrendszer akartak teremteni és az egyes osztályok elkülönödését akarták előmozdítani, emezek egyszerűségre, igénytelenségre akarták szoktatni a zsidóságot. Mottójuk a próféta szava volt „és alázatosságban járj Istened előtt“.

—SZ.

Gyász.

— Juda Steinberg. —

Amint leáldozott Tamuz hó 16-ikának napja: komor hangulat szállta meg rabbi Szimchonak lelkét, olyan volt mint egy királyfi, akire börtönbüntetést szabtak ki és saját maga rakja a bilincseket lábaira. Barátai tudják, hogy a megelőző szombaton jóleső örömmel tölti meg lelkét a szent nap ihletével, hogy ne károsodjék meg lelke a következő három gyász hét alatt.

Kerülte barátainak társaságát, keveset beszélt, még talmudi penzumával sem foglalkozott kellő figyelemmel: minden a gyász bélyege volt látható. Olyan volt, mint akinek lelke egy szűk sarokba zsugorodott össze és a fájdalomtól elnémult.

Teste is összezsugorodott a klauz¹⁾ kemencéje mögött és ott

¹⁾ imaház

gubbasztott majdnem egész napon át. És ha néha-néha fel is kelt, hogy végig sétáljon a klauzon, kicsi lépésekben, görbe vonal irányában billegett végig, mint aki meg van róla győződve, hogy nem a saját területén járkal és minden lépésnél attól fél, hogy mások területét bitorolja.

A legmélyebb gyász és a legnagyobb fájdalom Sabbosz-Chazon-kor¹⁾ töltötte el. Látszólag ugyanazzal a melódiával énekelték a „lechnerannanut“-t,²⁾ mint akármely péntek este, de valami fojtott keserűség érzett ki belőle. Valami kényszer volt érezhető, a szombat öröme ki-ki kandikált, mint mikor az ember kölcsönzött ruhát vesz fel, folyton igazgatja a felső ruhát, hogy ne lássék ki alóla a rongyos és foltos öltözet . . .

Kis gyermek ül apja asztala mellett péntek este, szombati dalokat énekel, de sokszor megbotlik nyelve a héber szövegben. Apja ütlegekkel nógatja „hangosan, szépen, kedvesen énekelj!“ A fiu nyög, sóhajtozik és énekel.

R. Szimcho éneke így festett sabbosz-chazon-kor. Egy „kis keserűséget“, a „nyilvános gyásznak“ egy csekély jelét még sem kerülhette ki.

Szombaton reggel nem ment a rituális fürdőbe és az ebédnél megváltoztatta az ételek sorrendjét, félretolta a „kuglit“ és a hust ette meg elsőnek.

Ezek azonban „szokások“ a gyászban. Az igazi gyász erev³⁾ tiso-beovkor délben kezdődött. Akkor, déltől kezdve alig lehetett ráismerni. „Lógott“ az orra, arca beesett, homloka ráncos és testtartása meggörnyedt. Kerülte az embereket, nem nézett szemük közé, mintha hirtelen embergyűlölővé változott volna. Még az égre se emelte szeméit. Ha módjában lett volna, akkor elfújta, eloltotta volna a napnak fényét, amint eloltja a maga gyertyájának fényét.

Helyesen cselekszenek r. Szimcho és társai, hogy nem ültek zsákokon a kinosz⁴⁾ olvasásánál és nem hemperegtek porban, mert ez a „durva gyásznak“ a jele és teljesen fölösleges. Mert hát kell-e erősebb, érezhetőbb kifejezése a gyásznak, mint azon este mááriv imájának melódiája? vagy, mint a klauzban lebegő félhomály, amely a szívekbe fészkelődött sötétséggel küzködik? Ez a magános, homályos mécs — az imaszék előtt — miért pislog, hacsak nem azért,

¹⁾ A tiseoh-beov előtti szombat.

²⁾ A péntek esti zsoltár.

³⁾ Tiseoh-beov előtti nap.

⁴⁾ Siralmak.

hogy lássuk a sötétséget? Mint egy finom, de keserű guny az égre, mosoly a könnyek mögül a kétségbeesett ember nevetése.

„Ünnepnap“-nak nevezte el Isten ezt az éjjelt kétezer év előtt — és az „ünneppel“ fizetnek a gyermekek atyjuknak. Finom szemrehányás ez az Égnek, de minél finomabb, annál jobban érezhető.

És nem csoda, hogy az Ur egy jó részt elengedett a tiso-beov reggeli imájából. Az év összes imái között ez a két megcsonkitott, megtépett ima is fölszáll az égbe, hogy megtudják az angyalok, mi a „szentély pusztulása“.

Mindenki lefekteti imaszékét, leül mellé a földre és gyertyát gyújt a könyve mellé. A fény nem terjed fölfelé, fönt a sötétség szorongatja . . . ez estére a mécs fénye csak a kinoszt világítja meg.

R. Szimcho elkezdí: „écho, oh mily elhagyatott a város“ — a többi meg utána. Mintha külön ülnének ezek az emberek és külön olvasnának és csak véletlenségből találkoznának egy-egy helyen.

Mikor pedig azt olvasták, hogy: „arcunk lehellete az Ur felkentje elfogatott gödrükben“ nem lehetett már rendes, értelmes hangokat hallani . . . a szavak összefolytak és zokogásba fultak. Nem mondták többé a kinoszt, csak sirtak. Elmondták a siralmak verseit, mert megtelt a szívük keserőséggel, Jeremiás siralmi étek r. Szimcho társaságának fájdalomában.

Éppen kapóra jött, hogy valaki kívülről bogáncsot dobott az ablakon keresztül a gyászolók közé. Jól esett ezeknek a szerencsétleneknek, hogy megzavarták gondolkozásukban és ezzel mintegy tompult a fájdalmuk.

A következő napot, tiso-beov napját . . . a klauzban csak kételkedve nevezték „nap“-nak, mert valójában ez a nap nem tartozik a napok sorába. Sok mindenféle hiányzik belőle: sem fürdő, sem rendes ima, sem mosakodó, sem megfelelő kézmosó . . . minha ez a nap a közepén kezdődne és visszafelé menne. Csak a nap éget, az ég hallgat, a föld gyászba borult, de az időrendbe nem sorozható ez a nap.

Mikor azoban elmúlt a dél, felkelt r. Szimcho a földről és nagyot sóhajtott. A gyönyör árnyéka, amely arcát mindig ellepte — de, amely tamuz 17. óta eltűnt róla — tévedezett most homlokának ráncai között, szemei között, arcán, ajkain . . . Kihozta pipáját, megtöltötte dohánnyal és tegnap este óta először gyújtott rá. Pedig ez ő nála az önsanyargatásnak legsúlyosabb neme volt. Nézete szerint kiméletes volt a tóra Izrael népével szemben és nem tiltotta meg a dohányzást egész napra.

Ez a változás jó hatással volt a klauzban tartózkodó ifjuságra is, mert ők is rágyujtottak és elbeszélgettek mindenféléről.

Fischl, egy piros-pozsgás arcu ifju — most fehér, mint az imaház meszelt fala — jókedvében odáig ment, hogy egy kis gyerek orrába tubákot erőszakolt és amíg e művelettel bajlódott, odaszólt Chajim barátjához: Nehéz bőjtöd van?

Az pedig félszemmél ránézett, a masikkal pedig r. Szimcho felé pislogott és előre is szégyenkezett, hát hogyha hallotta ezt a balga kérdést.

— Hogy is juthat eszébe az embernek ilyesmit kérdezni! — szólott a tekintetével. Az ifju azonban tovább beszélt: „délről kezdve, mintha nem is bőjtölnék — csak egy csésze theát szeretnék inni.“

Amaz még jobban elpirult: „falánk állat — szólott hozzá suttogva — nem ismer szégyent.“

R. Szimcho sóhajtott egyet és így monologizált: „gyöngé nemzedék! világ Ura, minden a tiéd, zsidóid a tiéd, az ő gyöngeségük is a tiéd! adj nekik erőt és szívet, hogy téged szolgáljanak.

Könnyített magán és a padra ült, a társaság pedig köréje kuporodott. Csodálatos, kezdé az öreg Niszon Hirsch a beszédet és ez nála megszokott formula volt, amellyel meséit kezdte — mondhatom nektek, csodálatos! Aki nem látta akkor ennek a micvónak az örömét! Hiszen tudtok arról a paszitáról, amely Ő nála volt tísó-beovkor! Nyílt titok volt mindenki előtt, hogy a született gyermek a Messiás lelke volt, de, sajnos, nem volt e kor méltó hozzá és nem huzta ki az évet. Abban az évben pedig én voltam az ajtónálló és aznap, amikor született, mintha valami belső öröm áradt volna reánk felülről, úgy hogy ha nem a gyásznapiakban történt volna, az utcán táncoltunk volna! Valóban, mintha fülünkbe suttogott volna egy hang „örvend-jetek kedveseim“, de Ő szomorú volt, mint rendesen azokon a napokon — addig a pillanatig, amíg a kis csemetét a klauzba hozták, hogy fölvegyék Ábrahám szövetségébe. Csodálatos volt nézni, attól a pillanattól kezdve, amikor behozták, amíg kimentek vele, mintha kivetkőzött volna mivoltából és ünnepi ábrázatot öltött volna. Mindnyájan éreztük és láttuk rajta, öröm tölti Őt el. Ez az öröm pedig belső öröm volt, amelyet nem lehet szavakkal ecsetelni. Mint egy fáklya a sötétségben. Szűk körén túl minden sirt, egészen tiseo beov volt, de ezen szűk határon belül az öröm végnélküli volt. Ilyen — gondoltam — az új király öröme, amikor a trónra lép és az elhunyt király még el nincs temetve. A cerimonia után azonban minden visszatért a régi állapotába. Letette ünneplő ábrázatát és gyászba burkolózott, még az utolsók között levők is észrevették.

A hallgatóság összerezsent, csodálkozva sóhajtottak és elmélyedtek gondolataikba.

Fischl is elmélyedt, úgy tűnt fel előtte, mintha már régen otthon ülne és előtte egy csésze thea, amelyből fölszáll a pára és kínálgatja: „Kóstolj meg.”

Héberből.

Reflexiók.

Irja: **Kritikus.**

A németországi nemesség fel van háborodva, mert a hires gothai Almanach mintájára egy „Semi Gotha” jelent meg, mely azt akarja kimutatni, hogy a német nemesség nagy részének ereiben zsidó vér csörgedez. Mint a lapok írják, ki is eszközölték a mű hivatalos elkobzását. Hát mégis csak furcsa a világ. Ábrahám, Izsák és Jákob a büszke német nemességnél is nagyrabecsült alakok. Mért restellik hát ha e nagyrabecsült ősök vére is belevegyül az ő vérükbe?

*

Már hetek óta folyik Angolország legelőkelőbb zsidó felekezeti ujságában, sőt — bocsánat a hazai felekezeti sajtótól -- talán az egész világ legelőkelőbb felekezeti lapjában, a Jewish Chronicle“-ben, a tiltakozás az ellen, hogy kántorok hangversenytermek pódiumairól harsogják el az u'neszane tokef és más hagyományos imákat. Legujabban pedig a varsói héber lap, a Ha-Czefira közöl tiitakozást az ellen, hogy kántorok színházakban lépnek fel. Ha tehát a legelegánsabb nyugat és a legsötétebb kelet ekkép egyetértenek, talán mégis azoknak van igaza, kik azt hiszik, — és mi magunk is azon a véleményen vagyunk — hogy a kántor helye a templom és nem a koncertterem és az uneszane tokef nem vacsora utánra és nem koncerthangulat-hoz való.

Egyesületi ügyek.

Az izr. hitközségi tisztviselők és alkalmazottak országos egyesületének előljárósága f. é. június 26-án tartotta rendes havi ülését dr. Weiszbürg Gyula elnöklete alatt.

Napirend előtt bejelentetett, hogy újabban a következők léptek az egyesület kötelékébe:

Alapító tagul: az *ujpesti chevra kadisa* 200 koronával, *Ungár Lajos* Kossuthfalva 100 koronával.

Pártoló tagul: az *óbudai chevra kadisa* 10 éven át évi 20.

koronával, a *veszprémi hitközség* évi 10 koronával, az *ujpesti hitközség* évi 10 koronával, továbbá a *pesti izr. hitközség* a f. évre 200 korona segélyt szavazott meg.

Azonkívül több hitközségi tisztviselő lépett be ismét mint rendes tag az egyesületbe.

Az előjáróság részletesen foglalkozott *Balogh Mór* veszprémi főkántor felhívásával, melyben az egyesületet a f. é. július 1-én Veszprémben megtartandó kántor-metsző gyűlésre meghívja. Örömmel vett az egyesület ezen gyűlésről tudomást, mely a hitközségi alkalmazottak közös érdekeinek hathatósabb védelmére és előmozdítására szolgál s elhatározta, hogy a gyűlésen egybegyűlteknak üdvözlétet fogja kifejezni.

A folyó évben megtartandó választmányi ülést az előjáróság július 10-ére tűzte ki. Az ülés idejéről és helyéről minden választmányi tag külön meghívót fog kapni.

Majd a 150—150 koronás segélydíjakra kiírt pályázat folytán beérkezett kérvények fölött döntött az előjáróság.

Különfélék.

Legközelebbi számunk, a nyári szabadságidő miatt, csak szeptember 1-én fog megjelenni, azért e szám a rendesnél bővebb tartalmat tüntet fel.

Kinevezések. A pesti izr. hitközség előjárósága f. évi június 24-ikén tartott ülésén dr. *Fényes Mór* és dr. *Weisz Miksa* kitűnő munkatársainkat hitoktatási szakfelügyelőknek és dr. *Feldmann Sándor* pancsovai és dr. *Silberfeld Jakab* aranyosmaróti főrabbit hittanároknak nevezte ki, ugyasintén dr. *Winkler Mayer* rabbijelöltet, de kötelességévé tétetett, hogy rabbidiplomáját mutassa be.

Emlékezzünk! Br. **Eötvös József** születésének százéves fordulója 1813. szept. 13-án lesz.

Hogy ez a dátum a magyar zsidóságra mit jelent, minden művelt ember tudja. A nemzet évkönyveiben is vörösbetűs dátum ez és a nemzet bizonyára nem fog e napon közönnnyel elhaladni. De mi zsidók nem csupán jellemének nagyságát fogjuk az új nemzedéknek tanulsággul odaállítani, nem csupán műveinek szellemét fogjuk lelkünkbe szívni, hanem a hála adóját is kell hantjaira lerónunk. Nehogy e nap készületlenül találjon bennünket, már most hívjuk fel erre hitközségeink, művelődési egyesületeink és iskoláink figyelmét. Nem lesz bizonyára

a zsidóságnak semmi társadalmi intézménye, mely kötelességének tudatában ne volna e nagy férfiú emlékével szemben.

Nem akarunk ezuttal tanácsokkal szolgálni, csak ötletkép említjük fel, hogy a hitőzségek dísztermeiket és iskolai dísztermeiket legméltóbban nagy szószólónk mellszobrával díszíthetnék és a centenniumban jutalomkönyvül pedig Br. Eötvös *A XIX. század uralkodó eszméit* és egyéb munkáit, főképen *A zsidók emancipációja* címűt oszthatnák megfelelő megemlékezés, illetve ünnepély kíséretében. E szép kegyeletes tény talán egy külön kiadást is szükségessé tenne, ami annál diszesebbé tenné a kegyelet e megnyilvánulását. F—s.

Rabbijubileumok. A magyar rabbikar két érdemes tagja ülte meg nemrég félszázados munkásságának jubileumát.

Dr. Schnitzer Ármin komáromi főrabbi az egyik, ki magában Komárom városában fejt ki immár 50 év óta áldásos működést. Országszerte ismerik, mint az Országos rabbiegyesület elnökét, mint a zsidó patronage mozgalom egyik uttörőjét, mint tudóst és szónokot. Tervbe volt véve, hogy nagyszabásu ünnepély keretében fogják érdemeit elismerni, azonban határozott óhajára elmaradt az ünnepély, de azért számos község, testület és magános üdvözölte ez alkalomból, így a pesti izr. hitközség is.

Schwarz Jakab csáktornyai főrabbit is ünnepelték hívei és nagyszámu tisztelői hasonló alkalomból. Hitközsége templomi ünnepélyt is rendezett, melyen a hatóságok is fényesen voltak képviselve, ugy-szintén az azt követő banketten.

A községkerületi bíróságok ítéletének tekintélye. Közöltük a VII. községkerületi bíróság döntését F. gombosi metsző és kántor ügyében, mellyel a községet elmarasztalta és a metszőt véglegesen alkalmazottnak mondotta ki. Ebből természetesen az következett volna, hogy a község metszőjét vegye vissza, annál is inkább, mivel elbocsátására nem is volt más oka, mint a félelem, hogy definitív válik. De hát bíróság tervez, község végez. Csak nem nyugodhat bele egy ítéletbe, mely nem neki ad igazat, hát mit tesz? Felelbezní nem lehet, mert a kongresszusi statutum szerint a községkerületi ítéletek ellen nincs felelbezésnek helye, hát bead semmiségi panaszt. Igaz, hogy ilyen, a legjobb esetben is, csak extra dominum tehető és akkor ennek elintézéséig meg kellene adni a metsző fizetését, de közigazgatásunk, hála Istennek, megadja a módot, hogy a szegény metszőt tovább lehessen éheztetni és így bolyong szegény szolgabírótól alispánhoz, alispántól szolgabíróhoz, ezektől a miniszterhez, innen az Országos

Irodához, amig kedve tartja, vagy míg valahol összeesik. Ez a kongresszusi szervezet magyar közigazgatással egyesülve.

Az „Agudasz Jiszroel” megalakulása. A konzervatív zsidóságnak Kattowitzban megalakult világegyesülete kétségtelenül nagy-jelentőségű mozzanatot képez a zsidó vallási élet fejlődésében. Érthető, hogy a hozzáfűződő magyarázatok a lapok pártállása szerint különböző, de p. o. némi álmélkodásra indít, ha hazai cionistáink lapja az egyesületben az egységes zsidóság ideálja felé való közeledést látja, mikor pedig természetszerűen ép az ellenkező hatást kellene tőle várni. Mindenesetre tiszteletet érdemel a konzervatívek törekvése pozíciójuk megszilárdítására, még azok részéről is, kik a konzervatív irány általános uralomra jutásában nem is tudnak hinni. Jellemzésül, hogy hogyan vélekedik az egyesületről egy becsületes liberális lap, ide iktatjuk a Berlinben, Ludwig *Geiger* szerkesztésében megjelenő „Allg. Zeitung des Judenthums” kommentárjának néhány passzusát. A szerkesztő többek közt ezeket mondja: „Lapunk szigorúan liberális alapon áll. De éppen azért elismer más véleményt is, csak becsületes küzdelembe áll vele szemben. Azért semmikép sem gunyolja ki az orthodoxok egyesülését és minthogy minden igazi zsidó érzület erősödését szívesen látja, sikert kíván a zsidó szellem felélesztésére irányuló törekvésnek . . . Kellene, hogy az új szövetség kötelességévé tegye, hogy csak igazán orthodoxokat tűrjön meg soraiban. Igazán orthodox pedig csak az, kinél hit és cselekedet egy, aki opportunitási szempontból, a gyengék kedvéért, az ugynevezett egység érdekében nem akar régi állapotokat fentartani, a haladásnak ellentállni, mialatt az életben és talán hitben is, már mindenben túl van. Orthodox csak az, ki részére a szombati és étkezési törvények, hogy csak e kettőt említsük, amelyek a modernekre a legnagyobb nélkülözést róják, feltétlen kötelező erővel bírnak.” Ez becsületes álláspont, igaz, hogy nem „politikus”.

Férfiak és nők elválasztása az istentiszlet alatt. Érdekes vita folyt a berlini hitközség képviselőtestületi gyűlésen a kérdés fölött, megszüntetendő-e a férfiak és nők elválasztása az istentisztelet alatt, avagy sem. Egy erre irányuló indítvány ugyanis véleményezés végett a rabbiknak adatott ki, akik véleménye odairányul, hogy a nők mostani elhelyezésének megváltoztatása nem ütközik vallási parancsolatba. Az ügy hosszú eszmecserére adott alkalmat, melynek eredménye, hogy a javaslattétel egy vegyes-bizottságra bízott. A kérdést a tervbe vett két új templom építése tette aktuálissá, melynél, mint az már Frankfurt a/Mainban is megvalósított, a nőket

ép úgy a földszinten akarják elhelyezni, mint a férfiakat, mert a nők mostani helyzetéhez méltatlannak állítják, hogy őket a karzaton helyezték el. A berliniek, mint már említettük, Frankfurtba hivatkoznak mint praecedensre, de tudomásunk szerint hazánkban is van község, melynek templomában a nők is a földszinten találtak elhelyezést.

Osztrák kántorok gyűlése. Az osztrák kántorok egyesülete, mely sajátos módon osztrák-magyar kántoregyesület nevet visel, nemrég előjárósági ülést tartott, melyen több fontos ügyet tárgyaltak. Szóvá tették azt a körülményt, hogy a bécsi egyesületi templomok funkcionáriusai mily rossz anyagi körülmények közt tengődnek és elhatározták, hogy a templomegyesületek előjáróival érintkezésbe fognak lépni a visszasságok megszüntetése céljából. Megbeszélék aztán azt az uzust, hogy a hitközségek megüresedett állások betöltésénél a pályázatban kiteszik, hogy „utiköltségek csak a megválasztottnak térítetnek meg“ és néha hónapokon át hívnak meg új és új jelölteket. Mozgalmat akarnak indítani, hogy a kántorok szolidárisan mondják ki, hogy meghívást csak a költségek megtérítése mellett fogadnak el. Fontos indítvány tétetett azt iránt, hogy az alkalmatlan személyeket e pályáról eltereljék olyképen, hogy szakbizottság alakíttassék, amely azokat, kik képzettségüknek bizonyítékát még nem adták, vizsgának vesse alá, amely vizsgáról bizonyítvány lenne kiállítandó. A hitközségek figyelme e szakbizottságra terelendő és bizonyos fokig garanciát képezne, hogy alkalmatlan egyének ne áraszták el a pályát. A kérdés kölömben további eszmecsere tárgyát fogja még képezni.

Templomi ülések Berlinben. A berlini hitközségnek 6 templomban és 19 imaházban 29,657 ülés állott rendelkezésére, melyek, egy néhány kivételével, bérbe vétettek vagy szegényeknek ingyenhasználatra adattak. A bevételezett bérösszeg 236,000 márkát tett, díjtalanul 4200 hely használtatott 30,000 m. értékben.

Előfizetési felhívás. Dr. *Perls* Ármin pécsi főrabbi, kit ország-szerte és joggal a legkiválóbb hitszónokok egyikének tartanak, templomban és templomon kívül tartott beszédeiből egy újabb kötetet rendez sajtó alá. A mű címe: Szónoklatok IV. Tartalma: I. Ünnepi. II. Alkalmi. III. Emlék- és gyászbeszédek. A mű ára 5 K, a szerző címére küldendő.

Szerkesztői üzenetek.

M. és J. Gorombaság nem cáfolat, mint ahogy bosszuállás nem morál.

Pályázatok.

A pesti izr. hitközség, Budapest (VII., Sip-u. 12).

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség előljárósága a kezelésében levő „**kövesgyüri lovag Freystädtler Antal kézműves és földművelési alapítvány**“ kamataiból a folyó évben még kiosztható különböző összegű segélyekre pályázatot hirdet.

Ezekre kizárólag az alapító, vagy neje vérrokonságához tartozó oly szegénysorsu, **kiskoru** egyének pályázhatnak, kik valamely kézműves vagy gazdasági pályára készülnek s a segélyből kívánják fedezni a kiképeztetés költségeit; továbbá olyanok, kik valamely iparágat vagy gazdaságot óhajtván kezdeni, az első berendezés szükségleteihez segélyt igényelnek.

A pályázati kérvényhez, a rokonságot igazoló okmányokon kívül csatolni kell: születési és szegénységi bizonyítványt, továbbá iparos tanoncoknak iparhatóság által láttamozott tanoncszerződésüket, ipari vagy gazdasági tanintézetet látogatóknak pedig az intézet látogatási bizonyítványát.

A kérvények az alulírott előljáróshoz az év folyamán bármikor benyújthatók.

Budapest, 1912. június havában.

A pesti izr. hitközség előljárósága.

Pesti izr. hitközség, Budapest, (VII., Sip-u. 12.)

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség előljárósága, a kezelés alatt álló „**Dr. Abelles József tanulmányi alapítvány**“-ból a f. évben kiadandó **600 koronás utazási ösztöndíjra** pályázatot hirdet.

Erre az ösztöndíjra oly magyar honosságu fiatal zsidó tudósok pályázhatnak, kik egyetemi tanulmányaik sikeres bevégezése után a tudori, illetőleg képesítési oklevelüket elnyerték és a tudomány valamely ágának művelését tűzték ki életük feladatául.

Orvosi, sebészi vagy gyógyszerész pályán levők a pályázaton nem vehetnek részt.

A születési bizonyítvánnyal, a vagyoni állapotot feltüntető igazolvánnyal, továbbá a tudori vagy képesítő oklevéllel, valamint eddigi tudományos munkásságuk bizonyítékaival felszerelt folyamodványok *f. é. július hó 15-ig napjáig* az alulírt előljáróshoz küldendők.

Budapesten, 1912. június 3.

A pesti izr. hitközség előljárósága.

A pesti izr. hitközség előljárósága Budapesten.

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség előljárósága által, a boldogemlékü *József főherceg, Magyarország Náadorispánja* félszázados nádori működése emlékére alkotott alapítványból folyó évre esedékes ösztöndíjakra ezennel pályázat hirdettetik.

Ebből az alapítványból a budapesti m. kir. József-műegyetemnek *pesti születésű* kitünő szorgalmat és előmenetelt tanusító *két* hallgatója **felekezeti külömbség nélkül** egyenkint 400 azaz Négy száz korona ösztöndíjban részesül.

Az ösztöndíjak odaitélésénél előnyben részesülnek azok, akik ezt az ösztöndíjat az előző évben is élvezték, — feltéve, hogy tanulmányaikban való hanyagság vagy rosz erkölcsi magaviseletükkel nem bizonyultak az ösztöndíjra érdemetleneknek.

A születési bizonyítvánnyal, a vagyoni állapotot feltüntető igazolvánnyal, valamint a tanulmányi eredményeket bizonyító leckekönyv másolattal felszerelt folyamodványok *f. é. szeptember hó 15-ik napjáig* a budapesti m. kir. József-műegyetem Nagyságos Rektorához nyújtandók be.

Az ösztöndíjak a pesti izr. hitközség pénztáránál f. évi november hó 10-ik napján fognak kifizettetni.

Budapesten, 1912. június 1-én.

A pesti izr. hitközség előljárósága.

Pesti izr. hitközség, Budapest, (VII., Sip-u. 12.)

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség előljárósága, a kezelése alatt álló „Dr. Abelles József alapítvány”-ból kiadandó **200 koronás tanulmányi segélyre** pályázatot hirdet, melyre oly szegénysorsu magyar zsidó ifjak pályázhatnak, kik tanulmányaikat valamely magyar egyetemen jó eredménnyel folytatják.

Ezen 200 koronás tanulmányi segélyt a folyó évben bölcsészett-hallgató nyerheti el.

A születési bizonyítvánnyal, a vagyoni állapotot feltüntető igazolvánnyal, valamint a tanulmányi eredményeket bizonyító leckekönyvvel (esetleg még az érettségi bizonyítvánnyal is) felszerelt folyamodványok *f. é. július hó 15-ik napjáig* az alulírott előljárósághoz küldendők.

Budapesten, 1912. június hó 3-án.

A pesti izr. hitközség előljárósága.

A HITKÖZSÉGI SZEMLÉ

részére hirde-
téseket felvesz
a kiadóhivatal

VI. Bulyovszky-u. 25

Dr. HÉVIZI E. MANÓ fogorvos
Pulchrodont FOGMŰTERME

Budapest, VII., Sip-utca 6, I. 3.

Mindennemű fogmunkálatok,
cement, porcellán, ezüst, arany,
platinatömések. Kaucsuk szájp-
padlások. :: Szájpadrásnélküli
fogak és fogsorok. — Csapos
fogak. Aranykoronák és arany-
hidak. :: :: Jótállás mellett.

Schwarcz Ignác

könyvkereskedése
Budapest, Király-u. 8.

A zsidó vallás keretébe szüksé-
geltető összes szertartási cikkek,
valamint a legszebb templomi
hímzések jutányos áron kaphatók

Dreher Ignác és Fia

Finom aczélaruk-gyára
Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 14.

ALAPÍTATOTT 1845-IK ÉVBEN.

Szolid beszerzési forrás, ugymint
zsebkések, mindennemű ollók,
konyhakések, asztali és gyümölcs-
evőeszközök, körömápolási és
borotválkozó-eszközök, továbbá
kertészeti és gazdasági eszközök

„Unio“ élet- és gyermekbiztosító intézet mint szövetkezet (ezelőtt
Első Leánykiházasító Egylet) Budapest, VI., Teréz-körút 40—42. Ala-
pított 1863-ban. Folyó évi május havában 2.000.800 K értékű bizto-
sítási ajánlat nyújtott be és 1.747.400 K értékű új biztosítási kötvény
állíttatott ki. Biztosított összegek fejében 190.209 K 18 fillér fizettetett
ki. 1912. január 1-től május 31-éig bezárólag 9.686.890 K értékű biz-
tosítási ajánlat nyújtott be és 8.323.600 K értékű új biztosítási kötvény
állíttatott ki. Biztosítási összegek fejében a folyó évben 766.674 K 69
fillér és az intézet fennállása óta 19.345.557 K 85 fillért fizettetett ki.
Ezen intézet az élet- és gyermek-biztosítás minden nemével foglalkozik
a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

TÖRÖK A. és TÁRSA BANKHÁZ

részvénytársaság

Vásároljunk osztálysorsjegyet a Török-palotában
Budapest, IV., Szervita-tér 3. szám.

Fiókok: VI., Teréz-körút 46, Telefon 24-27, V., Váci-körút 4, Telefon 11-58.

Távirati cím: „Törökék“ Budapest.

BERGEL ANDRÁS

cserépkályhás mester
Budapest, VII., Akácfa-u. 27.

Ajánlom legjobb minőségű kályháimat a legmodernebb stílusban és színben. - Elvállalok mindenféle kályhaátrakást, javítást a legjutányosabb árban. Továbbá elvállalok új épületek berendezését is a legjutányosabb árban. :: ::

כשר

Kokusszir,

növényfaj és mindenféle fűszerárak nagyban és kicsinyben a legolcsóbb napiár mellett. Referenciákkal a budapesti orthodox rabbiság szolgálatára.

Megbízható és legolcsóbb bevásárlási forrás!

Friss vaj és mindenféle sajtok כשר
egész évén át. ROTH A. és FIA utóda

GLÜCK DÁVID
Budapest, VII., Dob-utca 34.

STECKLER JÓZSEF

Specialista
kepkere-
tekben ::
és luxus
butorok-
ban. :: ::

□□□□□□

BUDAPEST,
VII., Sip-utca 17

HOLSTEIN SÁNDOR
Budapest, VII., Erzsébet-körut 54.

FOGAK,

fogsorok szájpádás nélkül. A száj-
ból ki nem vehetők, rágásra éppúgy
használhatók, mint a természetes
fogak. Aranykoronák, hidak a leg-
újabb amerikai módszer szerint.

Hufler és Kalech

: nap- és esernyőgyár :
BUDAPEST, IV., KECSKEMÉTI-U. 9.

Ajánja dusan berendezett raktárát sa-
ját készítményű nap- és esernyőkben.
Nagy választék valódi francia fűzőkben.

:: Nagy raktár szörmeárukban. ::

!! Javítások és átluzatok a legolcsóbb
árak mellett elfogadtatnak. Minden-
féle átalakítások elfogadtatnak. !!

Használjon!

Szagatás, fejfájás, oldalnyílalás,
hát- és derékfájdalmak ellen

dr. BOROVSZKY-féle kellemes illatu

■ ■ BOROLIN-t. ■ ■

Ára 80 fillér. — Próbaüveg 50 fillér.

Mosakodásra: szépítő Borolin-szappant

és legjobb fertőtlenítő

Ára darabonként 30 és 80 fillér.

Nyálkaoldásra, köhö- Borolin-cukorkát

gés és rekedtség ellen

Ára csomagonként 20 és 40 fillér.

■ Kapható mindenütt. ■

Szíveskedjek megrendeléseimnél hivatkozni
a Hitközségi Szemlére.

PAPEK □□

□□ JÓZSEF

csász. és kir. udvari szállító

bőröndös és
finom bőraru

::: gyártó :::

BUDAPEST, VIII.,

Rákóczi-ut 11. sz.

Kizárólag jobb minő-
ségű áruk. :: Budapest
legnagyobb szaküzlete.